

լալը ուղէտ ըլլալէն աւելի աղէկ է, ուստի կը սովորեմ: Սիրելի և յարգելի ըլլալը անարգեալ ու ստեղծ ըլլալէն աւելի անորժեղի է, ուստի առաքինի ու քաղաքակիրթ անձի մը պէս կ'ապրիմ:

Իսրի կ'ըսենք ան ամէն բանին՝ որ մեր վիճակը կը բացայայտեն. և ընդհանրապէս չար ան ամէն բանին՝ որ մեր վիճակը կը յուսեցնեն. երջանկութիւն կը կոչենք մեծագոյն բարիք ու նենայդ և կարելի եղածին չափ նուազ չարք:

Իսկ երկրիս բարիքն ալ չարիքն ալ շատ անգամ առերեւոյթ են: Օրիս անորժեղեամբ կերակրէ մը կը զրկեմ աւելոյ մը կըտայցնելու համար. ասիկայ բարիք մըն է ու խղճմանքս ինձի կը սովորեցնէ զիս ըրածիս վրայ դռն ընելով: Իմ ընկերս աղուոր գիրք մը, սիւրուն մեքենայ մը ունի, ու ես կը յաւիշտակեմ զայն. թէպէտ և ուղածս ձեռք ձգելով կարծեմ թէ աղէկ բան մը ըրի, բայց քիչ մը վերջը խելքը կը սովորեցնէ թէ գէշ ըրի. վասն զի ուրիշն բանը գողցայ, զինքը տհաճեցուցի, և անիրաւութիւն մը ընելով գէշ մարդ եղայ: Թէ որ ըրած չարութիւնս խոստովանեմ, հայրս զիս կը պատժէ. թէ որ ժխտեմ, բան մը չեմ քաշեր, բայց սուտ խօսիլը գէշ է, վասն զի ինչ կ'ըլլար աշխարհք՝ թէ որ ամենքը սուտ ըսէին: Արեւմն ստելով՝ զիս աւելի կը գէշցնեմ ու չար չարի վրայ կ'եւեղցնեմ. ուր ընդհանրապէս ճշմարտորդող եղբայրով, թէ որ նաեւ պատիժ ալ ընդունիմ, ասիկայ կը ծառայէ ինձի որ ուրիշ անգամ գգու չանամ անանկ բաներ ընելէն որ չեմ կրնար խոստովանիլ, ու այսպէսով աւելի լաւ կրնամ ըլլալ:

Արեւմն ասով կ'իմանատ որ ճշմարտութիւն անոնք են միայն՝ որ մարդ

բարի ապրելով կրնայ ձեռք ձգել, և թէ երջանկութիւնը առաքինեացն վարձքն է:

Իսկ ինչ բանի վրայ կը կայանայ առաքինի ըլլալը:

Երբ որ Բարեւէր ըլլարուն վրայ:

Ինչ ըսել է արդար ըլլալ:

Իսկ է. ՉԸՆԵԼ ՌԻԲԵՆԵՐՈՒՆ ԸՆԸ ԲԱՆՆ, ԻՆՉ ՌԻ ՉԵՄ ՌԻՉԵՐ ԻՆՉԻ ԸՆԵՆ:

Ինչ ըսել է Բարեւէր ըլլալը:

Իսկ է. ԸՆԵԼ ՌԻԲԵՆԵՐՈՒՆ ԸՆԸ ԲԱՆՆ, ԻՆՉ ՌԻ Կ'ՌԻՉԵՄ ՌԻ ԻՆՉԻ ԸՆԵՆ:

Ինչ բան է առաքինութիւնը:

Առաքինութիւնը միշտ ուրիշներու և օգտակար բաներ ընելու վարժութիւն մըն է, Աստուծոյ կամեցը յարմարեալ համար:

Թէ որ ասանկ ընեմ՝ ինչ կրնամ յաւատ:

Սիշտ լաւ ու հանգիստ ապրիլ թէ՛ ապրիլն ու թէ՛ անդին:

Պիպի շարունակութիւն:

Արձանագրութիւն Վանխասարայ վանի եկեղեցոյն:

Վանխասարայ վանքը Շուշի քաղաքին՝ որ Վարապետ ալ կ'ըսուի, հիսսիսային կողմը կ'իյնի, և 12 ժամ հեռի է քաղաքէն: Սոյն եկեղեցին շինած է Ծաղաղ դուռ Հասանը ինչպէս արձանագրին մէջ ալ կը յիշուի: Սիրայել վարդապետ Չամէան կ'ըսէ՝ թէ թաւ թարաց պատերազմէն խաղաղութիւն ազատելուն համար՝ անոնց հրամանատարս եկեղեցին շինեց Աստուծոյ շնորհակալ ըլնելոյ⁽¹⁾. Իսկ արձանագիրը կ'ըսէ՝ թէ իւր հօրը մէկ կտակաւ չէ նեւ տուաւ իրը գերեզմանատուն իրենց գերդաստանին:

Հասանայ մայրն է Խորիշահը, որ Արուստակէմ գաղով⁽²⁾ երէք անգամ,

(1) Հասար Գ. Ե. Ե. 211:

(2) Տես և ի պատմ. Չամբ. հո. Գ. Երես 183:

հոս Զգնած է խարաղնադդեառ ան-
ձամբ և հոս վախճանած : Սուտահոգի
Բաղդասար Արքեպիսկոպոսն Հատան
Ծալալեանց և Սեորապօլիտն Հայոց
Աղուանից 1849 թուոյն 152 համա-
րով դրած էր հանգուցեալ Արախոս
Պատրիարքին և կը խնդրէր իւրմէ , որ
եթէ բարեյիշատակ տիկնաջ Խորիշահին
կամ տապանագիրը և կամ ուրիշ տե-
ղեկութիւն մի ունի արձանագրու-
թիւններէ՝ իմացընէ իրեն : Այլ գա-
րու և աւելի ժամանակաց հնութիւնը՝
և կամ լաւ եւս ըսել , մեր նախնեաց
անհոգութիւնն որք զանց առած են
միշտ երեւելի դէպքերը արձանագ-
րել , չներեցին հանգուցեալ Պատրի-
արքին Սեորապօլիտն հայրենասիրա-
կան բաղձանքը լեցընելու :

Ահա տալիս արձանագրին օրինակը :

« Յանուն սուրբ Արքորդութեան՝
Հօր և Որդւոյ և սրբոյ Հոգւոյն . այս
գիր արձանի է , զոր ես նուառ ծա-
ռայ Աստուծոյ Ծալալ դօրոյ Հատան
որդի Ախտանկայ՝ թոռն մեծի Հա-
տանոյ բնակաւոր ինքնակալ բարձր և
մեծ Արձախական աշխարհի՝ Թագաւ-
ւոր և ի յոգնատահման նահանգի : Օյ
հայրն իմ ի վախճան կենաց ելից իւր
յատուեացս անդարձ կտակի հաստա-
տեաց ինձ և մօր իմոյ Խորիշահին որ
էր դուստր մեծ իշխանաց իշխանին
Սարգսի , զի շինեսցուք եկեղեցիս ի
գերեզմանատուն հարց մերոց ի Վան-
ձասար , զոր սկսեալ մեր ՈԿԵ (1216)
թուին օգնութեամբ բարեբարին Աս-
տուծոյ , և ի խփել լուսամտին արեւ-
ելից՝ մայրն իմ կրօնաւորեալ չոգաւ
Այրուսաղէմ երրորդ անգամ . և ան-
դէն ի գրան Յարութեան խարաղ-
նադդեաց Զգնութեամբ , բաղմամեաց
Ժուժկալութեամբ հանգեաւ ի Քրիս-
տոս լուսոյ վկայութեամբ , և անդէն

պահեցու : Իսկ մեր զբաղմամբ կեն-
ցաղոյս ի մոտի եղեալ փայթ դործոյ ա-
րարեալ , աւարտումն եղեւ շնորհօր
ողորմութեան ամենագութ Տեառն
ՈԶԵ (1238) թուին՝ գօտեւորեալ ա-
մենագան ձեւօք , պատկերազան յօրի-
նակերտ գմբէթարդ յօրինուածովք
յօժարութեան կամաց մերոյ , որպէս
տեսնէ Վստուած : Հոգացար զպէտս
միաբանիցս գիւղօրայս՝ Սաչեղ , Հար-
չանտուս , Բորբորջն , մէկ լուծ խաչի
նաձոր , Նորաշենկան գետն այգեստան ,
Սեղնկնի՝ զոր իմ հայրն էր տուեալ ,
Սահակայն , Փուրկատոսայն , Արծա-
թենիսն , որ ես տուի խաչօք , գրաւ
նօք , մասամբք , նշտարօք պատուական
և ձուլածոյ ամենայն սպասուք , և հան-
դերձ երեւելի զարգիւք ի փառս Քր-
իստոսի Աստուծոյ մերոյ : Եւ Աստու-
ծով ի մեր իշխանութեան եկեղեցիքս
ազատ են . կամաւ Տէր Արքանոյ ա-
ռաջնորդի սուրբ ուխտիս և միաբա-
նիցս գրեցար ժամ՝ զաւագ սեղանն
բոլոր տարին մեզ , և զայլ ամէն եկե-
ղեցիքս զատիկն իւր ճրագալուցովն
իմ հօրն է Ախտանկայ . Աստուա-
ծածնին դօրն իմ մօրն Խորիշահին ,
և Յայանութիւնն իւր ճրագալուցովն
իմ եղբօր Օպարէի . զաւագ սեղանն ,
որ իմ է , յԱստուածածնէն մինչ ի
Խաչն իմ պապուն Հատանոյ . յանա-
կամունէն մինչ ի Յայանութիւնն Սա-
քանոյ իմ կենակցին . Ութօրեից եւ
լիցն մինչ ի Առաջաւորն՝ հասարակաց
անյիշատակաց . Իարեկենդանին աշա-
բաթն իմ քուէրն Սարկոյ . Աղուհա-
ցից շաբաթ կիրակէքն իմ եղբօրն Ի-
վանէի . Օտոկէն մինչ ի Աստուածա-
ծինն և ի Խաչէն մինչ ի Յիսնակա-
մունն ինձ Հատանոյ : () Երհնեցաւ եւ
կեղեցիս ՈԶԹ (1240) թուին , ի հոյ-
րապետութեան Տեառն Ներսիսի Աղ-
ուանից Կրթութեան : Հաստատ է

գիրս կամաւն Աստուծոյ . որ հակառակի , ոստին նորա Աստուած է և իւր սուրբքն : Անտնի տօնին մին օր ժամ Յովասափ միակեցին կատարի կամաւ մեծին Հասանայ :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Ազգային քաղաքք արդէն փութացին ծանուցանել հասարակութեան Ս. Աթոռոյս միաբան Ամառացի Յարութիւն վարդապետի վրայօք եղած ամբաստանութիւնը , որ քանի մի քրքւ ձաղկեաց աշխարհական միաբանից թեւ թաղրելով փորձ փորձած էր թունաւորել զՎեր . խաճակ Սրբազան եպիսկոպոսը : Այն դէպքս Ամեն . Սրբազան Պատրիարք Հայրը լսելուն անմիջապէս յանձնաժողով մի կազմեց և յանձնեց անոր որ քննութիւն ըլլայ , և ճշմարտութիւնը յայտնուի : Այն միջոցներուն թէ Յարութիւն վարդապետը և թէ իւր արքանեակները բանտարկուած էին , և քննութիւնները ըմմնալէն յետոյ Յարութիւն վարդապետը սուրբ Փրկչայ վանքը խրկուեցաւ , որ քաղաքէս դուրս է , և յատուկ հսկողութեան տակ գրուեցաւ . իսկ իւր դաւակից աշխարհական միաբանները քշուեցան թէ Ս. Աթոռէս և թէ քաղաքէս :

Աւասիկ յանձնաժողովոյն բրտած քննութեանց տեղեկագիրք :

Ամենապատիւ Սրբազան Հայր :

Չեր Սրբազնութիւնը՝ որ ի ներկայութեան Տնօրէն խորհրդոյ քննիչ Սաննաժողովոյս յանձնած էր Յարութիւն վարդապետի , Սարաջի դպիր Պօղոսի , Սեբաստացի Վէորգի և Բաղնիցի Սուրաթին վրայ յայտնուած հարցուփորձը :

Սաննաժողովս 1866 , դեկտեմբեր 6 էն սկսեալ մինչեւ 1867 փետրուար 13 , 14 նիստերով կատարեց իւր պաշտօնը , որոյ արգիւնքը սոյն վերջին տեղեկագրովս կրնե՞րկայացունէ Չեղ տե՞նագրութենէն քաղելով :

Սաննաժողովոյս պաշտօնը 1866 , դեկտեմբեր 2 երեկոյին դպիր Պօղոսի սենեկի պատին վրայ փակած պարսաւագրոյն հեղինակը գտնել և անոր պարունակութիւնը քննելն էր : Եւ զովս պէտք եղած հետազօտութիւններն ընելով , թղթոյն հեղինակը նոյն իսկ Պօղոսն ըլլալը տուագեց . (տես արձանագրութիւն երես 10 .) և երբ Պօղոսն իւր գրած ամբաստանութիւնները (ուր քանի մը անմեղներ զրպարտուած էին) , իմացաւ որ անկարելի էր հաստատել ինքզինք արդարացունելու նպատակաւ , Սեբաստացի Վէորգին զՍահակ Սրբազանը թունաւորելու խորհուրդը յայտնեց , որոյ քննութեան հետեւութիւններն են՝

Ա. Վէորգը Յարութիւն վարդապետին թեւադրութեամբ յանուն Սահակ Սրբազան Հօր և մէկ քանի վարդապետաց բարոյականին դէմ յանցանքներով լեցուն պարսաւագիր մը փակուցած է կոշնակին վրայ , զոր կարդացած է Անդրիանուպօլսեցի Ստեփան վարդապետը . (արձ . եր . 7 և 15) :

Բ. Յարութիւն վարդապետին խրատով Վէորգն զՍահակ Սրբազանը թունաւորելու փորձ կը փորձէ Սուրաթին ձեռօք . որոյ հաւատարմութեամբ չի յաջողիր . ըստ որում Սուրաթը երկու անգամ թոյնը Վէորգին ձեռքէն առնելով կը սանի Պօղոսին կը յանձնէ իրը հաւատարիմ սարսաւորի , և տեսնելով որ գործը չի յայտնուիր , երբորդ և չորբորդ անգամին եւս առնելով Վէորգին ձեռքէն , կ'ուզէ թէ Չեր Սրբազնութեան և թէ Սա